

УДК 378.4

ОЛЕКСАНДР САМОХІН, МИХАЙЛО ЛОЗОВСЬКИЙ

м. Миколаїв

KVP_mdu@ukr.net

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВІЙСЬКОВИХ КАФЕДР

У статті розглянуто основні проблеми військово-патріотичного виховання студентів кафедр військової підготовки України, приведені напрями вдосконалення системи військово-патріотичного виховання студентської молоді в Україні.

Ключові слова: військово-патріотичне виховання, кафедра військової підготовки, патріотизм, професійна підготовка.

У сучасних умовах патріотизм радянської епохи зазнає істотних змін, облік яких особливо важливий для системи освіти. В умовах гуманізації та демократизації освіти радянського патріотизму, який будувався на культивуванні образу зовнішнього ворога, необхідно протиставити у першу чергу цивільний патріотизм, який не виключає готовності до збройного захисту геополітичних інтересів України, подолання кризових явищ екстремізму та сепаратизму.

Патріотизм визначає соціально-моральне і морально-психологічне почуття громадянина. Соціально-моральна властивість патріотизму полягає в об'єднанні громадян в ім'я збереження і процвітання Вітчизни, збереження конкретно-історичного соціального, політичного і культурного середовища. Як морально-психологічне почуття, патріотизм виявляється в любові до батьківщини, гордості за її успіхи, вірності їй в період випробувань, в готовності до захисту рідної Вітчизни.

Патріотичне виховання, будучи найважливішою функцією держави і суспільства, являє собою цілісну систему діяльності щодо створення умов для відродження в суспільстві національної гідності, громадянських якостей, готовності до виконання громадянського і військового обов'язку.

Поняття «патріотичне виховання» і «військово-патріотичне виховання» пов'язані між собою як ціле та складова частина.

Україна молода держава. Державність передбачає наявність у громадян високого патріотизму, бо патріотизм – це почуття гордості за свою Вітчизну, її історію і звершення. Це джерело мужності, стійкості і сили народу.

Втративши патріотизм, пов'язану з ним національну гордість і гідність, ми втратимо себе як народ, здатний на великі звершення.

Багато вчених, практичні працівники – фахівці в області патріотичного виховання – неодноразово підкреслювали, що сьогодні патріотизм в країні недостатньо затребуваний, а ще не так давно взагалі піддавався серйозним нападкам, був як би певним забобоном.

Ще недавно замість виховання колективізму почала впроваджуватися ідея виховання індивідуалізму, егоцентризму, замість виховання патріотизму почало пропагуватися виховання лжепатріотизму, неповажного відношення до вітчизняної історії, до свого народу. Це приводить до того, що поняття «патріотизм» і «патріот» набувають негативного відтінку. Л. Д. Кучма (другий Президент України) в одному з інтерв'ю з жalem відзначав, що слово «патріотизм» часом використовується в іронічному або навіть лайливому сенсі. Проте для більшості українців воно зберегло своє первинне, повністю позитивне значення. Це відчуття гордості за своєю Вітчизну, історію. Це прагнення зробити свою країну кращою, багатшою, міцнішою, щасливішою... втративши патріотизм, пов'язані з національну гордість і гідність, ми втратимо себе як народ, здатний на великі звершення» [3].

Події останнього часу дали поштовх до відродження таких понять, як «військовий обов'язок», «героїзм», «мужність», «подвиг» [2].

Якщо ще недавно половина українців, яка була не задоволена політичним та економічним станом в Україні, задумувалася про можливе відділення частини країни, то зараз становище змінилося. Приклад Криму,

Донбасу, введення військ з боку Росії, суттєво змінив погляди українців. Патріотизм став сприйматися по-іншому.

Складовою системи національного виховання є військово-патріотичне виховання, що передбачає вироблення високого ідеалу служіння народові, готовності до трудового та героїчного подвигу в ім'я процвітання Української держави. Воно покликане формувати громадянина-патріота, виробляти у нього глибоке розуміння громадянського обов'язку, готовність у будь-який час стати на захист Батьківщини, оволодівати військовими і військово-технічними знаннями, спонукати до фізичного самовдосконалення, а також вивчати бойові традиції та героїчні сторінки історії українського народу, його Збройних Сил.

Курс нашої держави на створення професійної армії (перехід Збройних Сил України на контрактну основу їх комплектування) передбачає зменшення кількості юнаків, котрі будуть призвані до війська для проходження строкової військової служби в мирний час, підвищення до 20 років призовного віку і одночасно збільшення числа випускників навчальних закладів, яких після досягнення 25-річного віку без проходження військової служби братимуть на військовий облік військовозобов'язаних і призначатимуть для комплектування військових частин на воєнний час лише з допризовною підготовкою.

У зв'язку з цим значно зростає роль військової підготовки у військових кафедрах, яка безпосередньо, (а в більшості випадків – раз у житті) дає юнакові знання і вміння, пов'язані з його майбутньою військовою діяльністю.

Набуті в закладах освіти військові звання та навички визначатимуть рівень спроможності виконання конституційного обов'язку громадянином України щодо захисту Вітчизни.

Згідно листа Міністерства освіти і науки України від 27.11.2014 № 1/9-614 «Методичні рекомендації з організації патріотичного виховання дітей та учнівської молоді у 2014/2015 навчальному році» педагогічному складу навчальних закладів пропонується більше уваги приділяти військово-патріотичному вихованню. Події останніх місяців дають підстави стверджувати, що переважна більшість громадян України, серед яких є

молодь яка виявила високу патріотичну свідомість та міцну громадянську позицію. Це є свідченням системної виховної роботи педагогічних колективів навчальних закладів [4].

У зв'язку із скороченням мережі військових училищ в країні, великою нестачею офіцерів у військах, зростає роль вузів, які мають кафедри військової підготовки і готують офіцерів запасу. Особливостями університетської освіти є універсальність, науковість, всебічність розвитку особистості студентів. Головне завдання – підготовка громадянина, що володіє високою загальною та професійною культурою.

Наприклад, згідно постанови Кабінету міністрів України №48 від 1 лютого 2012 року, в 32 вузах України є військові кафедри, що готують фахівців для армії і флоту. Різні кафедри готують від двох до дев'ятнадцяти військових спеціальностей. Спеціалізація підготовки залежить від основної спеціальності студентів та потреб українського війська [8].

В умовах університетської освіти ускладнюється і процес військово-патріотичного виховання студентів на військовій кафедрі, висуваяться більш високі вимоги до його результатів.

Характерною особливістю навчання на кафедрі військової підготовки університету є поєднання підготовки студентів одночасно за двома спеціальностями – цивільної і військової.

Метою військово-патріотичного виховання в умовах професійної підготовки на військовій кафедрі є формування особистості громадянина, що володіє усвідомленою життєвою позицією, готовності до виконання громадянського і військового обов'язку.

Системність при організації військово-патріотичного виховання обумовлюється: комплексним підходом до загальноосвітньої і спеціальної підготовки, безперервністю, послідовністю виховання протягом усього періоду навчання студентів в університеті та на військовій кафедрі; оновленням змісту форм і методів роботи відповідно до соціально-політичної, економічної, військової ситуацією в державі; урахуванням регіональних особливостей, можливостей університету і військової кафедри (контингент студентів, кадровий склад, матеріально-технічна база, навчально-

методичне забезпечення, наявність бази для проходження військової та педагогічної практики); станом загальної педагогічної середовища в університеті; відкритістю до сприйняття і впровадження інноваційних технологій; узгодженістю, скоординованістю підходів, вимог до студентів, кадрового складу; системністю, оптимальністю педагогічного управління процесом військово-патріотичного виховання.

Специфіка цілей, завдань, змісту і умов військово-патріотичного виховання студентів визначає його провідні принципи: поєднання гуманного ставлення, поваги особистого достоїнства студентів і суворої регламентованості, вимогливості, затвердження військового стилю відносин; єдність індивідуальних і колективних почав, творчої ініціативи і підпорядкування, суворого виконання наказів, розпоряджень; єдність загальноосвітньої і спеціальної підготовки; єдність патріотичного та військово-патріотичного виховання; тісний зв'язок теоретичного навчання з військово-професійною практикою, з життям Збройних Сил.

Роль військової кафедри полягає насамперед у системному управлінні процесом військово-патріотичного виховання, встановленям зв'язків, взаємодії з іншими структурними підрозділами ВНЗ (ректоратом, деканатами, факультетськими і загально університетськими кафедрами, навчально-методичними об'єднаннями, порадами, профспілкою).

Тому одним із найважливіших завдань викладачів кафедр військової підготовки є продовження роботи з формування у молоді громадянських якостей, розуміння при належності до Українського народу. Особливу увагу слід приділити дітям та сім'ям, які переїхали із території військових дій, сприяти їх адаптації у нових умовах та нових колективах, залучати їх до активної діяльності та участі у позаурочних заходах, надавати можливість реалізувати свій інтелектуальний, творчий, фізичний потенціал на благо України.

Патріотичне виховання має наскрізь пронизувати весь навчально-виховний процес, органічно поєднувати національне, громадянське, моральне, родинно-сімейне, естетичне, правове, екологічне, фізичне, трудове виховання, базуватися на національній історії, знанні та відстоюванні своїх прав, вико-

нанні конституційних і громадянських обов'язків, відповідальності за власне майбутнє, добробут та долю країни.

Військово-патріотичне виховання здійснюється у формі лекцій, бесід, розповідей, екскурсій до музеїв військових частин, зустрічей із ветеранами війни, праці та військової служби, участі у роботі клубів та гуртків військово-патріотичного спрямування.

Виходячи з цілей і завдань військово-патріотичного виховання, можна сформулювати три основні групи форм і методів:

Перша група включає в себе форми загальнопатріотичного характеру. Вони використовуються в процесі виконання завдання формування і розвитку особистості, що володіє найважливішими якостями громадянина-патріота, здатної активно брати участь у творчому процесі прогресивного розвитку країни, у зміцненні та вдосконаленні основ суспільства і держави.

До таких форм відносяться: курси; гуртки; секції; бесіди; дискусії; вечори запитань і відповідей на патріотичні теми; зустрічі з ветеранами, воїнами запасу і військовослужбовцями.

Друга група обумовлена специфікою приватних педагогічних завдань змісту військово-патріотичного виховання. Ця група менш різноманітна і характеризується більш вираженою військово-прикладною та військовою спрямованістю.

До форм цієї групи відносяться: військово-технічні гуртки; тематичні заняття і вчення; тактико-стройові і тактико-спеціальні заняття; військово-спортивні ігри; секції з військово-прикладних видів спорту.

Третя група форм військово-патріотичного виховання включає в себе: оборонно-спортивні оздоровчі табори; навчально-польові збори; патріотичні, військово-пошукові клуби; об'єднання різної військово-прикладної спрямованості [5].

А. С. Макаренко відзначав, що патріотизм виявляється не тільки в героїчних вчинках. Він вважав, що патріотизм проявляється у виконанні роботи людини, адже патріот завжди буде прагнути працювати для розвитку рідної країни [6].

Згідно з Державною програмою реформування армії до 2017 року українська армія

повинна комплектуватися виключно військово-вслужбовцями за контрактом.

22 квітня 2014 року було підписано Верховною Радою України постанову «Про додаткові заходи для зміцнення обороноздатності України у зв'язку з агресією Російської Федерації» [9].

Метою проекту постанови є:

1. Виконуючому обов'язки Президента України відновити призов до рядів Збройних Сил України, як рекомендація Верховної Ради;

2. Міністерству оборони України – розгорнути навчально-тренувальні табори для добровольців, яких слід залучати до служби у військовому резерві та загонах територіальної оборони.

3. Міністерству освіти і науки України розширити вивчення курсу «Захист Вітчизни» у середніх загальноосвітніх школах, відновити діяльність військових кафедр при вищих навчальних закладах.

Згадані невідкладні заходи сприятимуть посиленню обороноздатності держави, збільшать кількість громадян, підготовлених до захисту Вітчизни.

Такі заходи необхідні «ураховуючи дальше загострення суспільно-політичної ситуації на сході та півдні України, факти неприхованої агресії, активізації дій незаконно створених збройних формувань проросійського спрямування, захоплення та блокування будівель органів державної влади, органів військового управління, військових частин, транспортних комунікацій у Донецькій і Луганській областях, що становить загрозу посягання на територіальну цілісність, втручання у внутрішні справи України з боку Російської Федерації, та з метою підтримання Збройних Сил України, інших військових формувань у боєздатному стані, нарощування їх здатності давати адекватну відповідь реальним і потенційним загрозам України» [7].

Готувати юнака до служби в армії, до професійної військової діяльності-значить виховувати впевнену, морально зрілу, морально і психологічно стійку особистість громадянина, здатного під час важких випробувань взяти на себе відповідальність за долю країни.

Виховання і навчання студентів, які проходять підготовку на військовій кафедрі, має такі загальні особливості:

– загальний розвиток особистості учня поєднується з формуванням у нього військово-професійних якостей офіцера як командира підрозділу;

– його розвиток спрямовано на формування якостей офіцера – організатора, бойового керівника підрозділу, глибоко розуміє природу сучасного бою, здатного не губитися в швидко мінливій обстановці, творчо керувати підлеглими, наполегливо і рішуче домагатися поставлених цілей, виконання наказів вищестоящих начальників;

– важливим напрямком в роботі є формування у студентів якостей військового педагога, вчителя і вихователя своїх підлеглих, активного громадського працівника, який вміє спілкуватися і працювати з людьми, згуртовувати їх у дружній колектив, а також володіє педагогічним тактом, є вимогливим, чуйним і турботливим командиром, який володіє принципами і методами виховання, здатного ефективно використовувати весь арсенал педагогічних засобів, які підвищують культуру і майстерність;

– процес виховання і розвитку студентів на військовій кафедрі здійснюється в обстановці військового режиму ("день військової підготовки"), суворого статутного порядку, розглянутого як одна з умов і дієвий засіб виховання студентів.

Навчання студентів на військовій кафедрі за програмою підготовки офіцерів запасу створює певні труднощі у навчальній діяльності, подолання яких підвищує ефективність виховного процесу, надає йому специфічну військово-професійну спрямованість, забезпечує майбутньому офіцеру високу морально-психологічне загартування.

Використання позанавчальних заходів виховного характеру дозволяє підвищити ефективність військово-патріотичного виховання.

Процес військово-патріотичного виховання студентів вузу може бути ефективним, якщо:

– одним з найважливіших умов військово-патріотичного виховання студентів в університеті буде прийняття активної участі військової кафедри у даному процесі;

– завданням військово-патріотичного виховання студентів університету стане усвідомлення ними необхідності виконання цивільного, в тому числі військового обов'язку;

– військово-патріотичне виховання вести з урахуванням військово-політичної обстановки в державі, регіональних особливостей, педагогічних можливостей університету і військової кафедри;

– значно розширити рамки читання спецкурсів військово-патріотичного змісту на всіх факультетах, адаптувавши їх зміст і методичні елементи до специфіки профілю факультетів; розглянути питання про можливість збільшення кількості годин на військово-патріотичну підготовку студентів;

– активізувати у позанавчальній діяльності університету використання різних форм спортивно-оздоровчої, оборонно-спортивної, військово-технічної та пошукової роботи;

– відродити систему шефства: трудовий колектив (громадська організація) – навчальний заклад – військова частина;

– розробити систему заохочення студентів, які беруть активну участь у заходах військово-патріотичного характеру;

– звести в ранг традиції проведення університетської науково-практичної конференції з проблем цивільного та військово-патріотичного виховання, організувати роботу науково-методичного семінару з цієї проблематики; розглянути можливі напрямки та розробити методичні матеріали по проведенню різних форм військово-патріотичного освіти викладацького складу;

– забезпечити розробку та випуск навчальних посібників і методичних матеріалів по

військово-патріотичному вихованню студентів і школярів.

Усі вище окреслені напрямки сприятимуть підвищенню інтересу й активності студентів у військово-патріотичному вихованні. У перспективі можна зазначити, що така організація військово-патріотичного виховання надасть можливість сформувати високий рівень військово-професійних знань та умінь, підвищити ідейний і патріотичний рівень підготовки випускників кафедр військової підготовки.

Список використаних джерел

1. Беляев А. В. Социально-педагогические основы формирования гражданственности учащейся молодежи. — Ставрополь : Изд-во СГУ, 2003. — 204 с.
2. Волков А. П. Подготовка молодежи к защите Родины: проблемы и пути их решения. — М. : ГАВС, 2004. — 63 с.
3. Михайлова М. А. Психология підлітка. — Львів, 2003. — 260 с.
4. Лист Міністерства освіти і науки України від 27.11.2014 № 1/9-614 «Методичні рекомендації з організації патріотичного виховання дітей та учнівської молоді у 2014/2015 навчальному році» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kraplunka45.klasna.com/uk/site/patriotichne-vikhovannya-.html>.
5. Патріотичне і інтернаціональне виховання воїнів: зміст, форми, методи. Збірник статей / А. Н. Размазнін. — М. : Воениздат, 1987. — 192 с.
6. Дмитрієва Л. Г., Черноіваненко Н. М. Методика виховання в школі. — К., 2000. — 320 с.
7. www.zakonoproekt.org.ua.
8. <http://ubr.ua/labor-market/education/pisok-vuzov-gde-budet-voennaia-kafedra-121104>.
9. http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DG3HJ00A.html.

OLEKSANDR SAMOKHIN, MIKHAILO LOZOVSKI
Mykolaiv

MODERN PROBLEMS OF MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION STUDENTS OF THE MILITARY DEPARTMENTS

This article describes the main problems of military-Patriotic education of students of the departments of military training, the directions of improvement of the system of military-Patriotic education of students in Ukraine.

Key words: military-Patriotic education, the Department of military training, patriotism, professional training.

АЛЕКСАНДР САМОХИН, МИХАИЛ ЛОЗОВСКИЙ
г. Николаев

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВОЕННО-ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНТОВ ВОЕННЫХ КАФЕДР

В статье рассмотрены основные проблемы военно-патриотического воспитания студентов кафедр военной подготовки, приведены направления совершенствования системы военно-патриотического воспитания студенческой молодежи в Украине.

Ключевые слова: военно-патриотическое воспитание, кафедра военной подготовки, патриотизм, профессиональная подготовка.

Стаття надійшла до редколегії 04.12.2016